

DIŞ POLİTİKA VE BASIN: AVRUPA BİRLİĞİ MÜZAKERE TARİHİ ALMA SÜRECİNDE HÜRRIYET GAZETESİ

Bulut GÜRPINAR^(*)

Özet: Küreselleşmenin etkisiyle dış politika-iç politika, siyasal alan, ekonomi ve askeri alan ayrımları silikleşmiş, soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte yaşanan belirsizlik, ilk başlarda başat haber ileticisi konumundaki basının güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Basın haber ileticisi olma konumunun yanı sıra, kanaat oluşturma, yorumlama misyonuna da sahiptir. Dış politika özelinde düşünüldüğünde basının haber iletme konumunu tartışan bu makalede, ana akım medyanın temsilcilerinden Hürriyet Gazetesi'nin 2004 yılının başında Avrupa Birliği'nden müzakere tarihi alma sürecindeki tutumu incelenmiştir. Bir yandan gazetenin dış politikaya yönelik bakışı ortaya konmaya çalışılırken bunun içerisinde özel olarak Avrupa Birliği'nin konumu tartışılmıştır. Acaba gazetenin Avrupa Birliği politikası gelişmelere duyarlı, günden güne değişen bir çizgide midir? Hürriyet en çok hangi konumda bulunmuştur: "Türkiye'nin sesi" mi, AB'deki gelişmelerinin takipçisi ve aktarıcı mı? Bu soruları yanıtlarken Hürriyet'in sözü geçen dönemde Avrupa Birliği'ne yönelik haber iletme politikasında genel bir eğilimin olup olmadığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Dış Politika, Çoğulculuk, Hürriyet Gazetesi, Avrupa Birliği.*

FOREIGN POLICY AND MEDIA: THE NEWSPAPER *HÜRRIYET* AS PART OF THE PROCESS OF TURKEY'S NEGOTIATION DATE ACQUISITION TO ACCEDE TO THE EUROPEAN UNION

Abstract: The media acquired a stronger position due to globalisation and foreign affairs gradually became more prominent as a result of the clamped nature of foreign affairs with domestic affairs, and of the political domain with economics and military. The media, besides communicating news, now claims to have a mission of creating opinions and interpreting events. The article attempts to examine the attitude of the newspaper *Hürriyet* against the EU during the process of Turkey's Negotiation Date Acquisition to accede to the European Union. Considering this crucial process, how much did the newspaper *Hürriyet* place the EU on its front page? How was the EU appraised? Is it possible to mention a general trend in this process? Or does the newspaper have an EU policy that is sensitive to current events and is constantly changing? How did *Hürriyet* primarily position itself– as the "sound of Turkish people" or the follower and communicator of EU-related events? The test subject in the study is whether or not *Hürriyet* is a media channel that addresses the public with news that only make Turkey look good rather than acting as an efficient foreign affairs agent in the process by influencing the political side.

Keywords: *Foreign Policy, Pluralism, Hürriyet Gazetesi, European Union.*

---

* Arş. Gör. Dr., Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İşletme Fakültesi, Strateji Bölümü.

I.Giriş

Uluslararası ilişkilerin daha geniş sosyal kesimlerin yaşantısını doğrudan etkilemeye başlaması ile birlikte, dış politika yapımına toplumsal örgütlenmeler de katılmaya başlamış, farklı kuruluşlar dış politika sorunlarıyla daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Dış politika yapım sürecine, ulusal ve hükümetlerdışı aktörlerden basın da etkide bulunmaktadır. Dış politik gelişmelerden etkilenmeye açık bir piyasa, ülke ve toplum, bilgi kaynağı olarak gazetelere daha fazla ilgi göstermeye başlamış, bunun sonucunda da basının “gündem belirleme” ve kimi zaman “destek sağlama” işlevleri ön plana çıkmıştır. Küreselleşmenin ve soğuk savaş döneminin sona ermesi ile kamuoyu gündeminde dış politikanın önem kazanması haber ileticisi konumunda basının rolünü pekiştirmiştir.

Özellikle doksanlı yıllar, Türkiye basınında başlıca iki gelişmenin yaşandığı yıllardır. Bu dönemde basın Çağaloğlu’ndan İkitelli’ye taşınırken, pek çok sektörde ün yapmış kişilerin bu sahaya girişine sahne olmuştur. Yeni sahiplik yapısı basın sektörünün aşırı ticarileşmesine neden olurken, gazetecileri doğrudan etkileyen sonuçlar ortaya çıkmıştır (Tılıç, 1998: 245). Medya desteği arayan siyasiler ile el ve kabuk değiştiren basın arasındaki “yakın” ilişkiler, basının “bağımsız kalabilme” ve dördüncü kuvvet olarak “sorgulayabilme” fonksiyonlarını zorlayan gelişmeler olarak kaydedilmiştir. Bu yakın ilişkilere, medya desteği arayan siyasiler tarafından medya sahiplerine uygun koşullar altında kredi sağlanması, kamu reklamlarının medya siyasal eğilimleri dikkate alınarak dağıtılması kanıt olarak sunulabilir (Tılıç, 2001: 182). Bu eklemli yapının bir sonucu olarak, haber vermenin ötesinde toplumsal koalisyonu oluşturma görevini üstlenen basının her şeyden önce tartışmalı, sıkıntılı ve/veya krizli dönemlerde genel bir tavır olarak resmi söylemleri yansıtmayı yeğlediği söylenebilir. Dış politika sözkonusu olduğunda, siyasal erkin toplumsal desteğe ihtiyaç duyduğu Kıbrıs, Avrupa Birliği, Ortadoğu politikaları gibi hassas konularda kamuoyu ile iktidar arasında uzlaştırıcı olma basının görevi haline gelmiştir. Gencer Özcan’ın sözleriyle, “Bu dönemlerde, karar yapıcılarının medyadan beklentileri, tarafsız gözlemciler olarak değil, ulusun moralini yükselten ve kamuoyunu olası bir savaş durumuna hazırlayan propaganda görevlileri gibi davranması yönündedir” (Özcan, 2004: 867). Bu tutumuyla, basının “toplumsal uzlaşma”yı sağlamaktan resmi politikaları kamuoyuna dikte ettirerek kabul ettirmeyi anladığı söylenebilir. Hele ana akım medya söz konusu olduğunda ulusal politikalar ile örtüşen yayınlara rastlamadaki sıklık, basının tarafsızlığına gölge düşüren bir örnektir.

Bu çalışmada, ana akım medya temsilcilerinden Hürriyet’in dış politika konularındaki tutumu incelenecektir. Makalede, genel olarak medya ya da basın değil, bu sektörde uzun bir zamandır var olan Hürriyet Gazetesi; bu gazetenin

siyasi bakışı değil, dış politikada özel olarak AB'ye ilişkin durumu incelenmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken “pazarın tartışmasız lideri” olarak internet sitesinde kendini tanıtan Hürriyet Gazetesi'nin 17 Aralık 2004 tarihinde sonuçlanan AB'den müzakere tarihi alma süreci temel alınarak 1 Aralık 2004 –1 Ocak 2005 zaman aralığındaki başsayfaları incelemeye alınmıştır. Böylesine önemli bir süreçte, Hürriyet Gazetesi AB'yi baş sayfaya ne kadar taşımıştır? AB hangi perspektif(ler)le ele alınmıştır? Haberler çoklukla “içeri”ye ilişkin midir, yoksa “dışarı”dan unsurlar mı ağırlıktadır? Diğer bir deyişle, Hürriyet en çok hangi konumda bulunmuştur: “Türkiye'nin sesi” mi, AB'deki gelişmelerinin takipçisi ve aktarıcı mı? Çalışmanın test edilecek, Hürriyet'in siyasi kanadı etkileyerek süreçte etkin bir dış politika aktörü olmaktan çok yalnızca Türkiye'yi olumlandıran haberleri ile kamuoyunu motive eden bir yayın organı olmasıdır.

İlk bölümde, çalışmanın uluslararası ilişkiler teorilerinden hangi yaklaşıma dayandığı belirlenmiştir. Makale bir iletişim sektörü araştırmasından farklı olarak merkeze Türkiye'nin dış politika sürecinde basının rolünü koyduğu için uluslararası ilişkilerde “çoğulcu/plüralist perspektif” olarak adlandırılan yaklaşımın temel prensiplerine değinilecektir. İkinci bölümde, Hürriyet Gazetesi'nin yapısından bahsedilecek, kendi tanıtımından yola çıkılarak, hedef kitlesi ve biçimsel unsurlarına kısaca değinilecektir. Ardından konu olan haberlerin nasıl oluşturulduğunu anlamak açısından, Hürriyet'in dış haberler bölümü hakkında bilgi verilecektir. Hürriyet'in genel politikasının sunumunun ardından, belirtilen tarihlerdeki haberler değerlendirilecektir. Bu bölümde, öncelikle bütün baş sayfa yazıları incelenerek dış politika ile ilgili olanlar ayrılacaktır. Buradaki amaç, Hürriyet'in dış politikaya verdiği önemi belirlemenin yanı sıra, bu haberler içerisinde AB'nin görece ağırlığını saptamaktır. Bunu yaparken ele alınış “sıklığı” ile beraber Hürriyet'in AB söylemine ulaşma çabası da söz konusudur. Son bölümde, bulgulardan hareketle, Hürriyet'in dış politikada “aktör”lüğü ve konumlanışı tartışılacaktır.

II. Uluslararası İlişkilerde Aktör Sorgulaması: Plüralizm/Çoğulculuk

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişi ile beraber bilimsel nitelik kazanmaya başlayan uluslararası ilişkiler alanında, özellikle 1960 ve 1970'li yıllarda geleneksel görüşleri sorgulayan alternatif bir yaklaşım olarak çoğulcu (plüralist) perspektif gelişmeye başlamıştır. Kimi zaman liberalizm, transnasyonalizm, dünya toplumu, uluslararası toplum, plüralizm/çoğulculuk, fonksiyonalizm gibi isimlerle anılan bu yaklaşımın belirgin yönü, ilişkilerin uluslaşan nitelik taşıdığı ve devletin bu ilişkide tek aktör olmadığı yönündeki savıdır. Bu yaklaşım, önceliklerden farklı olarak, uluslararası politika ve iç politika ayrımını, devlet

merkezli bir analizi ve incelenen konuların dar kapsamını sorgulayarak disiplinde yenilik yaratmıştır (Hollis ve Smith, 1990: 33).

Dış politikada aktör tanımlarından biri şöyledir; “diğer otonom aktörlerin davranışları üzerinde etki uygulayan, nispi olarak otonom bir birim” (Hopkins ve Mansbac, 1973: 4). Aktör sorgulamasına değinildiğinde, aslında çoğulcu teorisyenlerin, devleti tek rasyonel aktör olarak görmenin ötesinde, ulusötesi çıkar gruplarının baskısının öznesi, bürokratik çıkarların çatıştığı bir mücadele alanı olarak değerlendirdiği görülür (Hollis ve Smith, 1990: 24). Buna göre, uluslararası ilişkiler, sadece egemen devletlerin arasındaki ilişkilere özgü bir süreç değildir, farklı bir ifadeyle, bu alanda tek yetkili aktör devlet değildir. Ancak, çoğulcular devletin ve devletlerin karşılıklı etkileşiminin önemini göz ardı etmemelerinden (Viotti ve Kauppi, 2001: 284) ötürü devletlerin “yakın gelecekte her durumda başat aktör olarak kaçınılmaz ölümünü kanıtlamada başarısız” (Hollis ve Smith, 1990: 34) oldukları iddiasıyla eleştirilere uğramışlardır. Ancak çoğulcu teorisyenlerce, sorgulanan devletin aktör olup olmaması değildir, sorgulanan onun uluslararası alanda aktör olarak teklifi ve niteliğidir.

Sistem algılamasına bakıldığında, devleti metafizik hayalet (*metaphysical spook*) olarak tanımlayan çoğulcu teorisyenler, uluslararası sistemin çok-merkezli ve çok-katmanlı görünümüne vurgu yapmışlardır (Buzan ve Little, 2000: 22). Bu çok-merkezli ve çok-kapsamlı yapı, gücün göreceli bir kavram olduğu sözüyle birlikte okunduğunda, devlet merkezli olmayan ve sadece devletlerarası ilişkileri temel almayan örümcek ağı (*cobweb*) modeline dayanan çoğulcu yaklaşımın ifadesi olarak ortaya çıkar. Buna göre, içsel ve dışsal ilişkilerin tümü örümcek ağı gibi iç içe geçerek birbirini etkilemektedir (Arı, 2002: 344). Bir diğer önemli unsur ise, uluslararası arenada “biricik” aktör olma sıfatını kaybeden devletleri kendi içlerinde de tek sesli aktörler biçiminde algılamak, onlara göre doğru bir yaklaşım değildir. Kaldı ki, gerek hükümetlerin temsil edildiği, gerekse temsil edilmediği aktörler devletlerin dış kabuğunu aşabilmekte ve bu, merkez devletin yönlendirmesinin dışına taşmak anlamına gelmektedir (Arıboğan, 1998: 213). Diğer bir deyişle, çoğulcu teorisyenler, devletleri üniter yani yekpare olarak görmeyerek, onun da alt örgütlenme ve birimlerden oluştuğunu kabul ederek, devleti bileşenlere ayırıp onu oluşturan bireyleri, bürokrasiyi ve çıkar gruplarını da uluslararası ilişkiler aktörü olarak kabul etmektedir (Arı, 2002: 346). Örneğin, John J. Burton’un bu yaklaşımı ifade eden dünya toplumu (*world society*) kavramına göre, egemen devletlerin yanı sıra, onların içinde yer alan veya sınırları ötesinde meydana gelen gelişmeleri ve aktörleri de hesaba katmak gerekmektedir. Ayrıca bu ekonomik, siyasal ve toplumsal yönleri de kapsayan ve hükümeteş olmayan ilişkileri de içeren bir tanımlamadır. Kaldı ki, dünya toplumunu düzenleyen ana unsurun güç olmaktan ziyade, haberleşme ve iletişim

olduğunu belirten Burton bu nedenle, geleneksel anlamdaki uluslararası ilişkiler kavramı yerine dünya toplumu kavramını tercih etmektedir (Burton, 1993: 375-6). Uluslararası konulara yerel etkinin artışı ile ülkelerin demokratikleşmesi sonucu, dış politika daha fazla insanı ilgilendirir hale gelmiş, kamunun bu alana ilgisi ve süreçteki etkisi artmıştır (Young, 1972: 109). Aynı zamanda dış politikada bir ulus için neyin en iyisi olduğu anlamında kullanılan ulusal çıkarı tanımlamada, bireylerin ve grupların da önemi artmıştır (Roseunau, 1971: 239). Bu ilgi ve önemin artışının hem doğal sonuçlarından, hem de gerekçelerinden biri bilgi teknolojisinde gelişmeye paralel haber almanın kolaylaşmasıdır.

Benzer bir yaklaşımla, İngiliz okulundan Hedley Bull'a göre, dünya toplumu devletlerden çok bireyler üzerine kuruludur ve böylesi bir toplum "bütün insanlığın evrensel topluluğunun değeri ya da amacı" anlamında "bir dünya ortak çıkarı"nın varlığını önkabul olarak almaktadır (Bull, 1977: 84).

İç politika ile uluslararası politika ayrımının silikliğini ve uluslararası politikanın askeri konulardan ziyade ekonomik konulardan gitgide daha fazla etkilenmekte olduğunu belirten çoğulcular, bu kökten değişimin nedeni olarak, dünya politikasında yeni güçlerin yükselişini göstermişlerdir (Hollis ve Smith, 1990: 35). Artık ülkelerin gücü yalnızca askeri kapasitesine değil, belki ondan da çok ekonomisine yönelik olarak tanımlanmaya başlamıştır. Yükselen yeni güçler arasında hem hükümetlerin temsil edildiği uluslararası/ulusal nitelikte, hem de hükümetlerin temsil edilmediği uluslararası/ulusal nitelikte aktörler yerlerini almışlardır. Bütün bu aktörlerin ekonomik güçlerini koruyabilmek adına en çok ihtiyaç duyarak beslendikleri kaynak bilgidir. Bunun sonucunda çoğulcular, sürekli enformasyon ve bilgi kaynağı olan kurumların sayısında artışa dikkat çekerek, artık bilgi eksikliğinden kaynaklanan sorunların giderileceği üzerinde durmaktadır. Çünkü, artan haberleşme ve etkileşimin belirsizliği ortadan kaldırarak kuşku ve güvensizliği azalttığını ve bunun da işbirliğini teşvik ederek uluslararası rejimlerin oluşmasını sağladığını vurgulamaktadır (Little, 1996: 82). Nitekim bu perspektif içerisinde iletişimin üzerinde duran bir diğer düşündür Ernst Haas'tır. Yazara göre, gücün kaynağı ve çıkarları belirleyen de bilgidir. Siyasal liderin çıkar algılamasında sahip olduğu değerlerin oluşmasında bilgi önemli bir faktördür. Kaldı ki, bireylerin tercihlerini belirleyen de bilgidir (Hass, 1993: 422). Diğer bir deyişle, bilgi teknolojisi gelişirken, birey ve grupların dış politikaya ilgisi canlanmış ve bu da iletişim teknolojisinin ilerlemesi sonucunu doğurmuş, basının konumunu hem iktidarlar hem de kamuoyu nezdinde ön plana çıkarmıştır.

Dünya toplumu ile iletişimin güç kazanmasının, basının dış politika yapım sürecinde bir aktör olarak öne çıkışının Türkiye'ye yansması ne biçimdedir? Basın dış politikada nispi olarak otonom bir birim, *aktör* sıfatına sahip midir? Bu

sorular her ne kadar bu makalenin boyutlarını aşısa da, örnek bir gazete ve tarih sınırı çerçevesinde yanıtlanmaya çalışılabilir. Ana akım medyanın temsilcisi olarak Hürriyet Gazetesi'nin dış politika yaklaşımı ve dış politika konumu tarih ve konu kısıtı ile incelenebilir. Haberlerin sıklığı ve sunuluşundan hareketle, Hürriyet'in kendine hangi pozisyonu belirlediği anlaşılabilir: dış politika oluşum sürecinde karar vericileri etkileme gücüne sahip bir aktör mü yoksa sadece kamuoyuna seslenen daha çok reaktif bir yayın organı mı?

III. Yöntem

Veri olarak ele alınan yazıların seçiminde çeşitli kıstaslara bağlı kalınmaya çalışılmıştır. İlk sınırlama sürece ilişkindir: Hürriyet'in AB'den müzakere alma tarihi olan 17 Aralık 2004'ü kapsayacak biçimde 1 Aralık 2004-1 Ocak 2005 tarihleri seçilmiştir. İkinci olarak gazetenin tamamı değil, yalnızca baş sayfası incelenmiştir. Bu seçimin ardında hem baş sayfanın günün en önemli gelişmelerini ele alan, bütün gazetenin sembolü bir vitrin olmasının yanında gazetenin felsefesini yansıttığı varsayımı yatmaktadır. Buradaki anonim yazıların taraması yapılmış, baş sayfadaki köşe yazarlarının¹ yazıları kapsam dışında tutulmuştur. Gazetenin genel politikasını belirlemek ve AB'ye önem verme derecesini test etmek açısından, köşe yazarlarından arındırılarak yalnızca genel bir oydaşmanın sağlandığı düşünülen/varsayılan ana sayfadaki “anonim” yazılar inceleme birimi olarak seçilmiştir.

Seçimdeki zorluklardan biri, iç politika ile dış politikanın kesiştiği noktalarda yaşanmıştır.² Ancak yine de kuramdan yola çıkarak iç ve dış politikanın eklemli yapısı ve bilgi vermenin önemi nedeniyle, “dışarıdan” sayılabilecek politik her haber incelemeye dahil edilmeye gayret edilmiştir. Ayrıca, dış politikaya tam anlamıyla temas etmeyen haberler ayıklanmış³, yazıların seçiminde “politika” ögesinin varlığı belirleyici olmuştur.⁴ Dış politika haberlerinin saptanmasının

---

¹ Yener Süsoy, Oktay Ekşi, Ertuğrul Özkök, Sedat Ergin, Gila Benmayor (Örneğin, 24 Aralık tarihli “Hamsiseverlere AB'den kötü haber” başlıklı yazısı çalışma kapsamına alınmamıştır.) gibi. Buna Fatih Altaylı'nın AB yazı dizisinin reklam ve tanıtımının yer aldığı haberler de dahildir.

² “Erdoğan asırlık Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nde kurulan müzeyi açtı” başlıklı 6 Aralık tarihli haber, Leyla Zana ve arkadaşlarına ilişkin 10 Aralık tarihli “Son Dakikada Yapılana Bak” başlıklı haber ya da 11 Aralık tarihli “Bildiri Çatladı” haberleri dış basından, ülkelerdeki yansımalarından ya da genel AB kapsamından farklı olarak yansıtıldığı için kapsam dışında tutulmuştur.

³ 26 Aralık tarihli “Alman Sanayiciler Birliği Başkanı Jürgen Thomann'ın kayınpederi Laurens Müller, 10 milyon Euro'luk servetini iki Türk kadına bırakınca aile miras davası açtı” başlıklı haberi kapsam dışında tutulmuştur.

⁴ 22 Aralık tarihli “Saddam Hüseyin'in oğlu Uday'ın Ferrari F40'ının İstanbul'da bulunması” haberinde, 25 Aralık tarihli “Denктаş'ın köpeği Boncuk'un ölüm haberi” ya da 24 Aralık tarihli “Erdoğan: Suriye'de diyet miyet hak getire” başlıklı Başbakan'ın Suriye'de katı protein diyetini bozması haberleri kapsam dışında tutulmuştur.

ardından bulunan haberler ülkelere göre bölümlenmiş, böylelikle, ülkesel ağırlık ortaya konmaya çalışılmıştır.

Edinilen bulgulardan AB ile ilgili olanların seçiminde ise şu sınırlamalara dikkat edilmiştir: Her AB sözcüğünün geçtiği haberler kapsama dahil edilmemiş, aslen üçüncü bir ülkeye dayanan yazılar elenmiştir.⁵ Bir adım daha ileri giderek, her Avrupa sözcüğü geçen haber değil “AB” haberleri ele alınmıştır.⁶ Belirtilmesi gereken bir diğer sınırlama ise çerçeveyi daha da daraltmaktadır. Çünkü ele alınan haberlerde her “AB” sözcüğünün bulunması da veri seçimi açısından yetersizdir.⁷ Bunun ardında yatan gerekçe ise, bu tip haberlerin AB dış politikasına ya da AB-Türkiye ilişkilerine olan uzaklığıdır.

Sınırlamalardan farklı olarak, teknik ile ilgili birkaç unsur da açıklanmaya ihtiyaç göstermektedir. Buna göre, tabloda sürmanşet AB ile ilgili olduğu durumlarda, manşet ise her gün için belirtilmiştir. Manşet ve diğer haberlerde yazının büyük ya da küçük harf özellikleri aynen korunmuş, ancak kaç punto olduğu yansıtılmamıştır. 16 Aralık, 17 Aralık ya da 18 Aralık tarihli gazetelerde görüldüğü gibi çoklu başlık kullanılan ve aynı kategoride bulunan, aynı temayı anlatan haberler, eğer arka fon tek ve ayrıcalıklı renkse ya da bir çerçeve içerisinde yer alıyorsa tek haber olarak değerlendirilmiştir. Son olarak, Hint Okyanusu’ndaki 8,9’luk deprem ve ardından gelen tsunami haberleri dış kaynaklı olmakla birlikte birçok devleti kapsadığı için yalnızca “deprem” kategorisinde (genel bir simge olarak “x” seçilerek) sunulmuştur.

Bütün bu anlatılanlardan hareketle, makalede incelenecek olan Hürriyet Gazetesi’nin belirtilen dönemde dış politikadaki etkinliğidir. Eğer iç politika ile dış politikanın arasındaki geçişkenlik arttı ise, AB ile Türkiye’nin ilişkileri ve müzakere tarihi alma süreci önemli ise, bu konuda kamuoyu odaklarının katılımı da belirleyicidir. Dolayısıyla bu çalışma, hem dış politikada “aktör” olarak, hem de bilgi sağlama işlevi ile bir yandan bireyleri bir yandan da siyasal liderleri etkileme görevinde Hürriyet’in konumunun sorgulanmasını içerecektir. Bunun için öncelikle Hürriyet ve dış haberler servisi hakkında kısa bilgi verilecek, ardından anılan dönemdeki haberler incelenecektir.

---

⁵ 23 Aralık tarihli “AB’li olacaksınız diye seviniyoruz” başlıklı Suriye haberi kapsam dışında tutulmuştur.

⁶ 13 Aralık tarihli “Avrupa Oscar’ı Fatik Akın’a” haberi kapsam dışında tutulmuştur.

⁷ “Cep telefonunda pahalı görüşmeye AB incelemesi” başlığı ile 12 Aralık 2004 tarihinde çıkan ve AB ülkelerinin cep telefonu operatörlerinin yurtdışından yaptıkları görüşmeler için çıkardıkları yüklü faturaları yakın takibe amasını içeren haber kapsam dışında tutulmuştur.

IV. Hürriyet Gazetesi ve Dışarıdan “Dış” Haberler

01.05.1948 tarihinde İstanbul Cağaloğlu’nda yayın hayatına başlayan Hürriyet Gazetesi, 28.06.1994 tarihinde Doğan Grubu tarafından satın alınarak Holding bünyesine katılmıştır (DMG). Yaklaşık olarak elli yıldır yayınlanan Hürriyet, kendi anlatımıyla “Türk basınının bağımsızlığının ve ifade özgürlüğünün sembolü”, “ciddi ve popüler gazeteciliğin en iyi unsurlarını birarada barındıran”, “net ve anlaşılır kapsamıyla okurların en çok tercih ettiği”, “güncel olayları ve dünya haberlerini, adil ve bağımsız bir şekilde yansıtmayı ilke edinmiş”, “ülkenin etkili fikir adamları ve karar mekanizmaları için ana referans kaynağı” olan bir gazetedir (Hürriyet).

Gazetenin kendi tanıtımında üzerinde özellikle durulan konulardan bir tanesi de okuyucu profilidir. Yayın gurubunun bütünsel anlatımında bile, Hürriyet için yazılan tek paragrafta bu unsurun altı çizilmiştir:

“Zamanında, doğru ve nesnel haberciliğiyle olduğu kadar yüksek gazetecilik standardı ile de tanınan Hürriyet, politika, iş dünyası, ekonomi, spor, eğlence ve sanat konularındaki kapsamıyla Türkiye'nin önde gelen kişileri tarafından okunmaktadır.” (Hürriyet).

Okuyucu profilinin altının çizildiği bir başka yazıya göre ise “%70’i düzenli olan Hürriyet okurlarının %52’sinden fazlası üst gelir grubunda yer almaktadır ve okurlarının %68’i yüksek eğitlidir.” (DMG) Bu anlatımlardan çıkarsanabileceği gibi Hürriyet, çoğunluğu yüksek eğitilmiş üst gelir grubuna, (siyasiler de dahil olmak üzere) Türkiye’nin önde gelen kişilerine hitap etme savındadır ve bu durumu da benimsemektedir. Tersinden yorumlanırsa, Hürriyet genele hitap etme (gazetecilik deyim ile “halkın gazetesi” olma) hedefinde değildir. Okuyucu kitlesi belirlenmiştir ve hedef “Türkiye’nin önde gelen kişileri”dir. Ayrıca gazetede, logoda yer alan Atatürk portresi ve Türk bayrağının yanı sıra “Türkiye Türklerindir” sözü dikkat çekicidir.

Hürriyet Gazetesi’nin baş sayfasının hazırlanmasında izlenen usul şu biçimdedir: Her sabah gerçekleşen toplantıda bölümler arasında bilgi akışı ve koordinasyon sağlanmaktadır. Özel olarak dış politika haberlerini ve sayfasını hazırlayan ekip beş kişi ve bir müdürden oluşmaktadır. Dış politika haberleri, gazetecilik diliyle “dış haberler” bölümlenmesine karşılık gelerek, aynı dilin terimiyle “arka kapak güzeli”nin hazırlanması (yabancı olduğu için) dahil her tür “dışarıdan gelen haberi” içermektedir. AFP, Reuters ve Associated Press gibi sadece batı kaynaklarına ve internete başvurarak hazırlanan dış haberler toplantılarda paylaşılmakta ve yazı işleri bölümü ana sayfanın hazırlanması işini (tabi ki yazı işleri müdürünün son onayı ile) gerçekleştirmektedir. Ayrıca baş sayfada işlenen

dış haberlerin seçimi, uzunluğu gibi unsurlar da benzer şekilde belirlenmektedir. Dış politika haberleri baş sayfada kimi zaman bütün halde verilirken, kimi zaman iç sayfalardaki haberin başlangıcı şeklinde yer almaktadır. Gerek manşetin seçiminde gerekse bütün süreçte genel olarak bir işbölümünde ziyade “ekip çalışması”ndan söz edilebilir. O günün manşetinin arkasında herhangi biri olabilir ancak son karar yazı işlerinin ardından aynı bölümün müdürüdür. Hürriyet personeli, kendi sınırlarını bilen, yaptığı görevin gerekliliklerini haiz, neredeyse iş uslubu açısından biri diğerinden farksız elemanlardır. Diğer bir deyişle, gazetede yer alabilecek/alamayacak haberler ve içerikler gizli bir oydaşı ile kabul edilmiştir. Öyle ki, Hürriyet Dış Haberler Editörü Hüseyin Gündoğdu’nun anlatımıyla “tatile çıkan personelin yerini hemen diğeri alabilmekte ve genel olarak yazılar, bölüm müdüründen veya yazı işlerinden pek de geri dönmemektedir.” (Gündoğdu, 2004).

Bütün bu anlatılanlardan hareketle genel bir yoruma varıldığında, Hürriyet’in hedef kitlesinin sınırlarının belirlenmiş olduğu, marjinal söylemler yerine merkeze yönelmeyi tercih ettiği ve kendine yönelik tanımlamalarda iddialı ifadeler kullanmaktan kaçınmadığı söylenebilir. Dış politika haberlerini hazırlayanların bütün “dış kaynaklı” haberlerden sorumlu olduğu ve baş sayfanın toplantılarda şekillense de hazırlanmasında yazı işlerinin sorumlu olduğu belirtilebilir. Genel olarak bakıldığında ise, Hürriyet’in kabul ettiği milli söylemlere yakın bir biçimi olduğu, bütün çalışanlarınca bu içeriğin tam olarak tanımlanamasa da (temel ifade ile buna radikal çizgiden uzak durmak, hükümet ile zıtlaşmadan kaçınmak denebilir) “hissedildiği” ve uygulandığı söylenebilir.

V. Hürriyet Gazetesi’nin AB’den Müzakere Tarihi Alma Sürecinde Dış Politika Tutumu

Bu dönemdeki dış politika gelişmelerine bakıldığında öne çıkan, ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgal etmesi ile başlayan süreçtir. Türkiye’nin 1 Mart tezkeresini reddetmesi ile Türkiye-ABD ilişkiler soğumuş, 4 Temmuz 2003’te Kuzey Irak’ın Süleymaniye kentinde bulunan Türk Silahlı Kuvvetler mensuplarının Amerikan askerlerince başlarına çuval geçirilip derdest edilerek 60 saat sürecinde alıkonularak sorguya çekilmesi ile ilişkilerdeki gerilim artmıştır. İncelenen dönemde de ilişkiler bu olayın izlerini taşımaktadır.

Aynı dönemde Türkiye’nin dış politikasında öne çıkan iki konudan söz edilebilir: Müzakere tarihi alma nedeniyle AB ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in Türkiye ziyareti. Bu iki konunun seyrine kısaca değinilebilir.

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de gerçekleşen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ile Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası yaşanmış, Türkiye’nin adaylığı resmen onaylanmış ve diğer adaylarla eşit konumda olacağı ifade edilmiş, Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) hazırlanmasına karar verilmiştir. 8 Mart 2001’de AB Konseyi tarafından onaylanan ilk KOB 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında yeniden gözden geçirilmiş, bunlara yönelik Ulusal Program güncellenerek Avrupa Komisyonu’na sunulmuştur. Bu dönemde Meclis’te uyum yasası paketleri çıkarılarak müzakerelerin açılması için ön şart olan siyasi kriterlerin karşılanması hedeflenmiştir. 2002-2004 yıllarında 8 Uyum Paketi, 2001 ve 2004 yıllarında da 2 Anayasa Paketi kabul edilerek temel hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten, insan haklarındaki düzenlemeleri güçlendiren reformlara devam edilmiştir. Bu çabaların sonucunda 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi’nde AB-Türkiye ilişkilerinde, Avrupa Birliği Bakanlığı’nın ifadesiyle “bir dönüm noktası” daha yaşanmış, Türkiye’nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde sağladığı belirtilerek müzakerelere başlanması kararı alınmıştır (ABGS).

Türkiye Rusya ilişkilerine bakıldığında ise, Sovyetler Birliği’nin 1991’de dağılmasının ardından, Sarp sınır kapısı açılmış, Türkiye-Rusya arasında inşaat ve doğalgaz alanında işbirliği gerçekleşmiştir. İncelenen dönemde ise 32 yıl aradan sonra Rusya Devlet Başkanı katında ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu dönemdeki ziyarette de, işbirliği protokolleri imzalanarak ilişkilerin geliştirilmesi yönünde irade ortaya konmuştur.

Türkiye böyle bir dış politika gündemine sahipken, Hürriyet’in baş sayfasında dış haberler şu biçimdedir:

Tablo 1: Dış Politikanın Hürriyet Gazetesi’nin Baş Sayfasında Yer Alışı

TARİH (Aralık 2004)	DIŞ HABER ADEDİ	KATEGORİ	BAŞLIK(LAR)
3	2	AB	Türkiye’den AB’ye 8 Şart
		AB	Devler, Türkiye için anlaşmalar
		AB	AB’ye rest; çözüm sende değil BM’de

4	2	Rusya	“Ruslar: Putin bir dost olarak geliyor”
5	3	Rusya	SÜPER MİSAFİR
		Suriye	5 PKK ELEBAŞISINI SURİYE ÖLDÜRMÜŞ/Besledi büyüttü infaz etti
		AB	Gizli Soruşturmacı Meclis’ten Onay aldı
6	1	Rusya	Rusya Lideri Putin’e mesaj Vetoyu Kaldırın”
7	2	Rusya	ANKARALILARDAN ÖZÜR DİLERİM
		AB	Hürriyet, kritik AB tutanaklarına ulaştı
8	1	AB	Ankara AB’ye kaşı tek ses: Koşulsuz Tarih
11	2	AB	Erdoğan AB’den ne zam ne tenzilat istiyoruz
		Yunanistan	Papandreu: Patrikhane Mekkemizdir
12	2	AB	Fransız medyasında Türk Haftası
		Fransa	Dört Fransız aydından Türkiye’ye destek
13	1	ABD	Gül: ABD ile yanlış anlamaları aşyoruz
14	1	AB	SON GECE ZİRVESİ
16	1	AB	Dostlarımıza Açık Mektup

17	3	AB	YENİ HAYAT
		Rusya	Ruslar üzgün: Elveda Türkiye
		AB	Dünya basını müzakere başlıyor diye duyurdu
18	1	AB	BAŞARDIK
19	1	AB	ERTESİ GÜN
20	1	AB	İLK İCRAAT AZINLIK VAKIFLARI
21	1	ABD	Devlet vedası
22	2	ABD	KATİLLERİ BULUN SAYIN BAŞKAN
		İngiltere	Bayan Blair çarşafı savundu
23	2	Irak	Musul'da ölüm kamyonla geldi
		Suriye	AB'li olacaksınız diye seviniyoruz
24	1	KKTC	ÇÖZÜM OLMAZSA FKÖ GİBİ SAVAŞIRIZ
27	1	“deprem”	x
28	1	“deprem”	x
29	1	“deprem	x
30	1	AB	17 ARALIK ZABITLARI
31	1	“deprem”	x

Veriler değerlendirildiğinde, gün bazında dış haberlerin baş sayfaya taşınma değerleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 2: Baş Sayfaya Dış Haber Taşınma Dağılımı ve AB'nin Oranı

Bütün baş sayfa haberleri içerisinde dış haberlerin ağırlığı	%22,58
Dış Haber İçerisinde AB'nin Ağırlığı	%38,70

Tablodan Hürriyet'in bu dönemde dış politikaya baş sayfasında çok fazla ağırlık vermediği sonucuna varılabilir. AB konular içerisinde yeterli öneme sahiptir ancak 16-17-18 Aralık tarihleri dışında, daha çok alt satırlarda ve boyut açısından küçük, dış politika sayfasını (içsayfayı) referans gösteren haberler olmuştur.

Ayrıca gün bazından farklı olarak, sıklık açısından (yani bir gün içerisinde birkaç kez ele alınması unsurundan hareket ederek) incelendiğinde şu grafiğe ulaşılmaktadır:

Tablo 3: Dış Haberlerin Konu Açısından Dağılımı

AB	18
Rusya	5
Deprem	4
ABD	3
Suriye	2
Yunanistan	1
Irak	1
KKTC	1

Buna göre, AB incelenen bir ay içerisinde 18 kez baş sayfada yer almıştır. Böylece her ne kadar iç sayfaya referanslı olanları içerse de dış politikada birinci önceliğe sahip olmuştur. Bu yönüyle Hürriyet Gazetesi'nin AB'ye dış politika çerçevesinde yeterli önemi sergilediği söylenebilir. Ancak haberlerin içeriğine bakıldığında AB'nin ele alınışının daha çok "içeriden" olduğu görülür. Genel olarak haberler AB'ye Türkiye'den yanıtlardır. Diğer bir deyişle, Türkiye, AB

ile “rest”leşmekte, şartlar öne sürmekte, isteklerini belirtmektedir. Ayrıca bunlar bilgi vermektten daha ağırlıklı olarak yorumlama işlevini yerine getiren yazılardır. Dikkat çeken ifadelerden biri “başardık” sözüdür. Bu cümle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmasında geçmektedir ve Hürriyet bu sözden alıntıyla manşetini oluşturmayı tercih etmiştir. “Ertesi Gün” ise, benzer şekilde alıntı olan bir başlıktır, daha çok Hollywood filmlerine özgü , “the other day” ya da “the next day” kullanılışı 19 Aralık tarihli gazeteyi isimlendiren manşet olmuştur. 17 Aralık zabıtları ise, Hürriyet’i ön plana çıkaran sansasyonel ve “bilgi” içerikli bir haberdır. Buna göre, iç sayfalarda detaylı incelenmek üzere, Hürriyet’in Bakanlar Kurulu’ndaki görüşmelere ilişkin ifadelerden haberdar olduğu belirtilmektedir. Anılan söylemlere bakıldığında, Bakanların işlerine ne kadar hakim, dikkatli, titiz ve çıkarları gözetken tutum takındıkları anlaşılmaktadır.

AB’nin ardından Rusya 5 haber ile gelmektedir ki bunun nedeni bahsi geçen Putin ziyaretidir. Bu haberlerde Hürriyet daha çok bilgi veren yönünü ön plana çıkararak imzalanan anlaşmalardan detaylar sunmuştur. Deprem ise büyüklüğü göz önüne alındığında üçüncü olmuş, burada da haber verme nosyonu ön plana çıkmıştır. ABD’nin yer alış biçimi ise ilginçtir. ABD ile ilgili haberler sayıca azdır ve genel olarak iç haber kaynaklıdır. Sonuçta Hürriyet’in Türkiye’nin dış politika önceliklerine uygun bir sıralama ile konuları ele aldığı söylenebilir. ABD’nin yer alışındaki azlık, ilişkideki sıkıntının bir izdüşümüdür.

VII. Değerlendirme

Çalışmanın sonucunda birkaç saptamadan bahsedilebilir. İlk olarak, Hürriyet’in dış politikaya başsayfada yeterince yer vermediğinden bahsedilebilir. Baş sayfada dış politika haberleri, “atlanamayacak” kadar önemli olanlar dışında, küçük, göze çarpmaz şekilde sunulmuştur. Diğer yandan, Hürriyet dış politika alanında Türkiye’nin siyasetini takip ederek dış politikada öne çıkan konuları benzer bir sıralama ile sunmuştur. ABD ile yaşanan gerilim Hürriyet’in haber sunumuna da yansımış, incelenen dönemde ABD başsayfada çok az yer almıştır. Dış politika haberciliği açısından bakıldığında, Hürriyet’in haber verme, gündemi takip etme açısından tutarlı olduğu söylenebilir. Bu yorumun bir diğer yönü ise, ulusal politikalar ile örtüşen bir gündemin Hürriyet Gazetesi’nde geçerliliğidir. Bu durum gazetenin tarafsızlığına ve eleştireliliğine gölge düşürebilir.

Özel olarak AB haberlerine bakıldığında dış politikada birincil ağırlığa sahip olduğu görülür. Yine de, bu haberlerin içerik açısından ne kadar “dış politika” haberi olduğu sorgulanabilir. Daha farklı bir seçicilikle işlendiğinde, birçok haber iç politika haberi sınıflandırmasına girebilir. Örneğin, çalışmada AB

haberi olarak tanımlanarak kapsama dahil edilen başbakanın açıklamaları, CMUK yasa tasarısı gibi haberlerin farklı bir kuramsal çerçeve ile, dış politika kapsamına girip girmediği tartışma konusu yapılabilir. Ancak çoğulcu yaklaşım tercihi ve iç-dış politika bütünselliği ile bu tip haberler de dış politika kapsamına dahil edilerek incelenmiştir. Sonuç olarak, AB konusunda Hürriyet'in genel bir eğiliminden çok konjonktürel bir tutumuna rastlandığı söylenebilir. AB'ye dönük haberlerde Hürriyet'in "Türkiye'nin sesi" olmayı, AB'deki gelişmelerin takipçisi misyonunun önüne geçirek daha çok kamuoyunun "duyguları"na seslendiği, bu yönüyle de dış politikada otonom davranan bir aktör olarak ele alınamayacağı sonucuna varılabilir. Hürriyet'in bu dönemde, AB konusunda tarafsız gözlemci olmak yerine, ulusun moralini yükselten ve "dışarıdan" haber vermekten çok resmi politikaları kamuoyuna ileten konumunda olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan, AB'den çok Türkiye'yi ele alarak haberleri sunuşundan gazetenin AB söylemi saptanamamıştır. Hürriyet'in bilgi verme unsurunu ön plana çıkarıp siyasi kanadı etkileyerek süreçte etkin bir dış politika aktörü olmaktan çok genel bir eğilim ile yalnızca Türkiye'yi olumlandıran haberleri ile kamuoyunu motive eden bir yayın organı olması doğrulanmıştır.

Kaynakça

ARI, Tayyar (2002), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul.

ARIBOĞAN, Deniz Ülke (1998), *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

BULL, Hedley (1977), *Anarchical Society*, Macmillan Publishing Co., London.

BURTON, Bruce M. (1993), "International Relations or World Society", VIOTTI, Paul, KAUPPI, Mark V. (2001), *International Relations Theory, Realism, Pluralism, Globalism 2nd ed.*, Macmillan Publishing Co., New York içinde s. 375-384.

BUZAN, Barry, LITTLE, Richard (2000), *International System in World History, Remarking The Study of International Relations*, Oxford University Press, Oxford.

HAAS, Ernst B. (1993), "Multilateralism, Knowledge and Power", VIOTTI, Paul, KAUPPI, Mark V. (2001), *International Relations Theory, Realism, Pluralism, Globalism 2nd ed.*, Macmillan Publishing Co., New York içinde s. 422-437.

HOLLIS, Martin ve SMITH, Steve (1990), *Explaining and Understanding International Relations*, Clarendon Press, Oxford.

LITTLE, Richard (1996), "The Growing Relevance of Pluralism", SMITH, Steve, BOOTH, Ken, ZALEVSKI, Marysia, *International Theory: Pozitivizm and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge içinde 66-86.

ÖZCAN, Gencer, "Türkiye Dış Politikasında Oluşum Süreci", SÖNMEZOĞLU, Faruk (2004), *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları, 3. Basım, İstanbul içinde, s. 829-894.

ROSENAU, James N. (1971), *The Scientific Study of Foreign Policy*, The Free Press, New York.

TILIÇ, L. Doğan, (1998), *Utaniyorum Ama Gazeteciyim: Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik*, İletişim Yayınları, İstanbul.

TILIÇ, L. Doğan, (2001), *Gazetecilik ve Medyayı Anlamak*, Su Yayınları, İstanbul.

VIOTTI, Paul, KAUPPI, Mark V. (2001), *International Relations Theory, Realism, Pluralism, Globalism 2nd ed.*, Macmillan Publishing Co., New York.

YOUNG, Oran R., "The Actors in World Politics", ROSENAU, James N., DAVIS, Vincent, EAST, Maurice A (1972), *The Analysis of International Politics*, The Free Press, New York içinde s. 125-145.

DMG (Doğan Medya Grup), <http://www.dmg.com.tr/>, 22.12.2004.

ABGS (TC Avrupa Birliği Bakanlığı), <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111>, 22.12.2004.

Hürriyet, <http://www.dmg.com.tr/tr/hurriyet.asp>, erişim tarihi:21.12.2004

Hürriyet Gazeteleri (01.12.2004-01.01.2005)

Gündoğdu, 26 Aralık 2004 tarihinde Hürriyet Dış Haber Editörü Hüseyin Gündoğdu ile gerçekleştirilen mülakat.